

INTERNET – EN KOMPANJON I VARDAGEN

ANNIKA BERGSTRÖM

Sammanfattning

Nästan alla använder internet men vi vet förhållandevis lite om hur de ser på nätet och på sin egen användning. Att vara digital kan ju vara en konsekvens av att man finner nytta och nöje i användningen, men det kan också finnas grupper av användare som i grunden ser problem och där användningen är en följd av försämrade service och tillgänglighet på analogt sätt. Uppfattningar om internet och användningen av digitala medier förknippas med såväl egna erfarenheter som traditionella sociodemografiska bakgrundsfaktorer. Den västsvenska SOM-undersökningen 2019 visar att användare överlag är positiva till internet och sin egen användning. Internet ses tveklöst som en bra källa till lärdom, medan uppfattningarna om hur tekniken tar plats i vardagslivet varierar. Mer frekventa användare har mer positiv inställning, men de yngsta, som är de mest frekventa användarna, står i störst utsträckning bakom funderingar kring om internet tar för mycket tid och om användningen skulle begränsas.

Det är nu drygt 25 år sedan internet introducerades till en vidare allmänhet i Sverige. 1994 mejlade Carl Bildt med Bill Clinton, staten sjösatte en rad digitala satsningar och Aftonbladet blev första svenska dagstidning på nätet. Utvecklingen när det gäller tillgång till internet har gått stadigt uppåt, och hösten 2019 var 87 procent av de västsvenska medborgarna frekventa internetanvändare (dagligen eller flera gånger i veckan). Fortfarande finns skillnader framför allt beroende på ålder – bland personer i svarsgruppen mellan 76–85 år är andelen frekventa internetanvändare 52 procent och i gruppen 80+ är motsvarande siffra 41 procent.

Att använda internet behöver inte med nödvändighet betyda att man gillar det man använder, användningen kan ändå fylla någon funktion som gör att man gjort valet att gå online. Olika människor har också valt olika nivåer på sin användning genom att ge sig in i få eller många områden, använda en eller flera plattformar för att gå ut på nätet och vara mer eller mindre generösa med personlig information. Internetanvändning kan således se väldigt olika ut och ha olika betydelse och plats i människors vardag. När nästan alla är med blir det intressant att studera hur användarna ser på sin internetanvändning på ett mer övergripande plan.

I den västsvenska SOM-undersökningen 2019 mättes västsvenskarnas syn på internet genom en rad olika påståenden om användningen, nyttan, baksidorna och problemen med internet. Frågan täcker in både ett mer nyttoorienterat perspektiv

och ett mer känslomässigt. Det här kapitlet fokuserar på frågan om vilken syn västsvensarna har på internet och vilka problem man upplever med användningen av digital medieteknik. Frågorna analyseras i relation till internetvanor samt för olika sociodemografiska grupper bland användarna.

Dimensioner av uppfattningar om internet

Inställningen till internet och teknikens roll i vår vardag kan ses mot bakgrund av hur vi tillägnar oss olika typer av innovationer, som exempelvis internet, och också mot bakgrund av hur användning och attityder ser ut rent allmänt samt vad som påverkar våra attityder till mer specifika användningsområden på nätet.

Spridningen av tekniker som exempelvis internet följer vanligen återkommande mönster. Dessa är relaterade till funktioner hos själva innovationen, till sociala normer och till olika individuella faktorer (Davis, 1989; Rogers, 2003). Den egna erfarenheten påverkar också hur man ser på användbarheten hos en innovation, vilket i sin tur påverkar om och hur användning sker (Verkosalo m.fl., 2010).

Rogers (2003) talar om gruppen som först tar upp nya tekniker som *innovators*. Det är en relativt liten grupp som kännetecknas av att vara riskbenägen och ivrig att vara först med det senaste. Tekniken sprids sedan till *early adopters* som framför allt kännetecknas av att vara högutbildade och relativt välbärgade. Spridningen tar sedan fart i majoriteten av en befolkning eller grupp, medan de av Rogers benämnda *laggards* är avvaktande och kanske aldrig tar upp tekniken. De här eftersläntrarna kännetecknas framför allt av att vara äldre. När det gäller tillgång till, och användning av internet har yngre varit tidigt ute med att både skaffa tekniken och att använda dess fulla potential, medan äldre varit mer avvaktande. De här mönstren har vi tydligt sett för internetanvändningens spridning genom flera decennier (Bergström, 2015a).

Användning och attityder är relaterade till varandra på ett mer övergripande plan (Solomon m.fl., 2010) och också i mer specifika situationer (Ajzen, 2005). Det är emellertid inte helt klart vad som föregår det andra. Vanligen tros attityder föregå beteende, men det finns också studier som visar hur beteende påverkar attityder (Ajzen & Fishbein, 2005). Relationen mellan de båda påverkas av kontexten för såväl attityden som beteendet, vem som är inblandad, graden av acceptans för olika attityder samt hur stabila eller föränderliga attityden och beteendet är (Ajzen & Fishbein, 2005). Attityder befinner sig i ett spektrum mellan mer nyttoinriktade aspekter och mer känslomässiga (Ajzen, 2005). Ålder, utbildning och inkomst har visat sig vara differentierande när det kommer till uppfattningar om internet, så till vida att yngre, personer med högre utbildning och med högre inkomst är mer positiva till såväl tekniken som till olika användningsområden (Porter & Donthu, 2006).

Uppfattningar om internet påverkas av de egna erfarenheterna och hur man tänker kring användandet av internet. Människor känner sig olika bekväma och

trygga inför digital säkerhet, integritetsfrågor och har olika nivåer av förtroende för olika internetaktiviteter, vilket i sin tur påverkar om man väljer att bli användare och vilken användning som sker. Det finns också grupper av människor som uttrycker oro för att dator- och internetanvändning skulle vara vanebildande och att de skulle lägga mer tid än de önskar om de blir för beroende av tekniken. Ett ytterligare perspektiv är brist på tålmod som gör att man inte lägger tid på användning av digitala verktyg (Gatto & Tak, 2008).

Om man känner sig otrygg och orolig för sådant som rör den personliga integriteten kan det leda till att man avstår användning eller särskilda aktiviteter. Oron är delvis förknippad med egna erfarenheter och skiljer sig mellan olika användningsområden, beroende på bakgrund, förtroende och ideologisk orientering. Synen på risker med internetanvändning och oro för integritetsfrågor och bedrägeri är relaterade till sociodemografiska faktorer som kön, ålder och utbildning. Män är mer riskbenägna rent allmänt än kvinnor, yngre mer än äldre, och lågutbildade mer än högutbildade. Framför allt har man sett i tidigare forskning att yngre personer och de med högre utbildning är mer kompetenta och benägna att hantera olika typer av integritetsfrågor och att skapa digitala skydd (se Bergström, 2015b, för en översikt).

Internetkompetens är en central del av digital inkludering, ett begrepp som innefattar såväl tekniska som innehållsliga element. Människors aktiviteter inom ett område kan också ge fördelar inom ett annat, och den sammanlagda upplevelsen av förtjänster eller problem avgör hur man ser på den samlade internetanvändningen. De sociodemografiska faktorer som förklarar tilläggnelsen av digital teknik och digitalt utanförskap är också giltiga för om och hur man ser på fördelar av internetanvändning inom en rad olika områden. Kvinnor, äldre och lågutbildade använder internet på ett mindre effektivt och för dem själva förtjänstfullt sätt än andra grupper (Van Deursen & Helsper, 2018).

Resultaten av forskning om tekniktillägnelse, användning, oro och attityder pekar i samma riktning. Mer teknikintensiva grupper upplever mindre oro och ligger närmare en positiv inställning till internet och digitala applikationer. Dessa grupper består framför allt av yngre, högutbildade och i viss mån män. Den fortsatta resultatframställningen avser ge svar på om det förhåller sig så även för den typ av uppfattningar som mättes bland västsvenska internetanvändare hösten 2019.

Uppfattningar om internet och internetanvändning

Vi ska nu rikta fokus mot uppfattningar om internet och den enkätfråga i den västsvenska SOM-undersökningen 2019 som ställdes för att fånga olika perspektiv på hur internetanvändare i Västsverige ser på tekniken och på användningen av den. Frågan ställdes till svars personer som angivit att de använder internet och den innehöll sju olika påståenden där de fick ta ställning genom att instämma/inte instämma. De olika påståendena har lite olika karaktär. Några kopplar mer

till nytta med nätet: ”Jag lär mig ofta nya saker på internet” och ”När jag behöver lära mig något nytt söker jag främst lösningen på internet”. Andra är mer relaterade till känslor kring internetanvändning och till hur nätet tar plats i vardagen: ”Det är jobbigt att inte hålla mig uppdaterad om vad som händer på internet”, ”Internet tar för mycket av min tid”, ”Jag skulle vilja ha fler mobilfria/internetfria perioder”, ”Internet bidrar till mer problem än möjligheter i livet” samt ”Jag känner mig övervakad på internet”.

Tabell 1 visar hur internetanvändande västsvenskar tagit ställning till de olika påståendena samt hur många som inte uttrycker någon uppfattning i respektive fråga. En första analys är att väldigt många internetanvändare har en uppfattning i de olika frågorna. Det är endast mellan tre och tio procent av användarna som väljer svarsalternativet *Ingen uppfattning*. Störst andel användare utan uppfattning finns för påståendena om mobil- eller internetfria perioder, att internet skapar fler problem än möjligheter samt att man känner sig övervakad på internet. Det är kort sagt fler som inte kan ta ställning till påståendena om internets roll i samhället och i vardagslivet.

Tabell 1 Uppfattningar om internet bland 16–85-åringar, Västsverige 2019 (procent, balansmätt)

	Jag lär mig ofta nya saker på internet	När jag behöver lära mig något nytt söker jag främst lösningen på internet	Internet tar för mycket av min tid	Det är jobbigt att inte hålla mig uppdaterad om vad som händer på internet	Jag skulle vilja ha fler mobilfria/internetfria perioder	Internet bidrar till mer problem än möjligheter i livet	Jag känner mig övervakad på internet
Instämmer helt	38	44	10	5	11	4	10
Instämmer delvis	46	41	29	19	24	13	29
Instämmer knappast	7	7	26	26	21	24	19
Instämmer inte alls	4	5	31	44	34	49	33
Ingen uppfattning	5	3	4	6	10	10	9
Antal svar	2 666	2 652	2 641	2 645	2 645	2 647	2 648
Balansmätt	+73	+73	-18	-46	-20	-56	-13

Kommentar: Frågan lyder 'Vilken är din uppfattning om följande påståenden?'. Påståendenas formulering återfinns i tabellen. Svarsskalan innehåller följande alternativ 'Instämmer helt', 'Instämmer delvis', 'Instämmer knappast', 'Instämmer inte alls' samt 'Ingen uppfattning'. Balansmättet visar andelen som instämmer minus andelen som inte instämmer. Balansmättet kan variera mellan +100 (alla instämmer) och -100 (ingen instämmer). Andelen *Ingen uppfattning* är inkluderad i basen.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Om vi istället vänder fokus till dem som uttryckt en uppfattning om de saker som efterfrågas kan man studera uppfattningarna genom en så kallad åsiktsbalans där man subtraherar andelarna som inte instämmer från andelarna som instämmer i respektive påstående. En sådan analys ger positiva balansmått för två av påståendena och negativa för övriga fem. Detta utfall får sedan tolkas i relation till hur påståendet är formulerat.

Bland internetanvändarna är det en övervägande andel som instämmer i att de ofta lär sig nya saker på internet och att de använder internet i situationer när de behöver lära sig något nytt (balansmått +73 i båda fallen). Det är ytterst små andelar av de internetanvändande västsvenskarna som inte tycker att nätet är användbart i olika typer av lärsituationer.

Med utgångspunkt i balansmåten kan vi också se att många internetanvändare *inte* håller med om att internet skulle bidra till mer problem än möjligheter (balansmått -56) eller att det är jobbigt att inte hålla sig uppdaterad om vad som händer på internet (balansmått -46). Tolkningen av de här resultaten är att internet är en företeelse som upplevs övervägande positiv och som man vill hålla sig lite à jour om. Den västsvenska befolkningen är inte lika överens i de här två frågorna som i de två förra, men enigheten är förhållandevis stor.

På resterande påstående är däremot svaren mer spridda, vilket också leder till lägre balansmått. De är samtliga negativa vilket betyder att en liten övervikt av befolkningen *inte* instämmer i att internet tar för mycket tid, att de vill ha perioder fria från digitala medier eller att de känner sig övervakade på internet. Ytterligare ett positivt utfall för den digitala tekniken, men betydligt mer varierade uppfattningar bland västsvenskarna.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att internet upplevs bra när man vill lära sig saker, att den digitala tekniken ses som en möjlighet som man håller sig uppdaterad om och att den för relativt många har blivit ett naturligt inslag som man vill ha i sin vardag, även om det också finns inslag av en problemsyn och en vilja att begränsa användningen.

Betydelsen av användningsfrekvens

Det finns, vilket beskrivits ovan, en viss samvariation mellan erfarenheter och attityder. Det är rimligt att anta att uppfattningar om internet är mer positiva bland personer som har en mer frekvent och utbredd användning. För att testa detta analyseras påståendena om internet och internetanvändning i relation till den generella vanan att använda internet. I de fortsatta analyserna presenteras samma typ av balansmått som ovan.

Det är tydligt att de positiva påståendena kopplade till internet och lärande har starkt stöd bland de mest frekventa internanvändarna vilka också utgör en övervägande majoritet av de svarande i undersökningen och i den västsvenska befolkningen (tabell 2). Intressant att notera är att det är utbrett bland veckoanvändarna att tycka

att det är jobbigt att inte hålla sig uppdaterad om vad som händer på internet. Det är också i den här gruppen som upplevelsen att internet tar för mycket tid är mest utbredd. Antal svar i gruppen är lågt, men det vore intressant att göra en mer kvalitativ analys av de här svaren för att utröna hur de här möjligen motstridiga upplevelserna faktiskt tar sig uttryck och vad de betyder.

Tabell 2 Uppfattningar om internet i relation till generella användningsvanor, 2019 (balansmätt, procent)

	Använder internet:		
	Flera ggr/vecka eller dagligen	Någon gång i veckan	Mer sällan
Jag lär mig ofta nya saker på internet	+78	+12	-4
<i>Andel ingen uppfattning</i>	3	16	35
När jag behöver lära mig något nytt söker jag främst lösningen på internet	+79	+5	+9
<i>Andel ingen uppfattning</i>	2	11	28
Det är jobbigt att inte hålla mig uppdaterad om vad som händer på internet	-46	-58	-34
<i>Andel ingen uppfattning</i>	4	20	32
Internet tar för mycket av min tid	-16	-67	-41
<i>Andel ingen uppfattning</i>	3	17	27
Jag skulle vilja ha fler mobilfria/internetfria perioder	-20	-28	-11
<i>Andel ingen uppfattning</i>	8	32	38
Internet bidrar till mer problem än möjligheter i livet	-59	-12	+4
<i>Andel ingen uppfattning</i>	8	30	42
Jag känner mig övervakad på internet	-12	-15	-11
<i>Andel ingen uppfattning</i>	6	23	42
Minsta antal svar	2 469	64	53

Kommentar: Frågan lyder "Vilken är din uppfattning om följande påståenden?". Påståendenas formulering återfinns i tabellen. Svarsskalan innehåller följande alternativ 'Instämmer helt', 'Instämmer delvis', 'Instämmer knappast', 'Instämmer inte alls' samt 'Ingen uppfattning'. Balansmättet visar andelen som instämmer minus andelen som inte instämmer. Balansmättet kan variera mellan +100 (alla instämmer) och -100 (ingen instämmer). Andelen *Ingen uppfattning* är inkluderad i basen.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Mer sporadiska användare ser inte på samma sätt som de mest frekventa möjligheterna med internet. Däremot är det inga anmärkningsvärda skillnader beroende på internetanvändning när det gäller frågorna om mobil- och internetfria perioder eller känslan av att vara övervakad på nätet.

Intressant, men inte särskilt förvånande är att notera att andelen svarande som saknar uppfattning är många gånger större bland de mer sporadiska användarna än bland de mest frekventa. Undersökningen kan inte ge svar på om det i det här fallet handlar om att användningen är låg på grund av att man har liten insyn (en tolkning av svaret ingen uppfattning), eller om uppfattningen uteblir på grund av liten erfarenhet.

Betydelsen av sociodemografiska faktorer

Sociodemografiska faktorer som kön, ålder och utbildning har stor betydelse för såväl användning av internet som för hur man ser på olika företeelser på nätet. Den fortsatta analysen görs, utifrån samma balansmåtsberäkning som tidigare, med just de här faktorerna för ögonen.

Västsvenskarna är förhållandevis eniga i uppfattningen att de ofta lär sig nya saker på internet (tabell 3). Könskillnaderna är obefintliga. Yngre personer är mer benägna att instämma än vad äldre personer är, men balansmåten är höga och positiva i samtliga åldersgrupper. Uppfattningen beroende på utbildningsnivå skiljer sig så till vida att de med låg utbildning är mindre positiva till att lära sig nytt på internet än vad de med högre utbildning är. Nästan identiskt mönster beroende på kön, ålder och utbildning noteras för påståendet att man söker på internet när man behöver lära sig något nytt. Man måste ha i minnet att det sätt på vilket frågorna ställs och används i undersökningen innebär att många äldre blir klassade med en lägre utbildning. Enkäten tar inte hänsyn till rådande utbildningsstruktur när respektive respondent gick i skolan.

När det gäller vilket utrymme internet tar i vardagen varierar balansmåten mellan positiva och negativa. De negativa återfinns bland såväl män som kvinnor, och kvinnorna är något mer benägna att hålla med om att internet tar för mycket tid och att de skulle vilja ha internetfria perioder, men skillnaderna mellan könen är mycket små.

Personer mellan 16 och 49 år ställer sig svagt positiva till hur internet tar och ges plats i deras liv. Det är en liten majoritet som skulle vilja ha internetfria perioder i dessa grupper. Särskilt framträdande är resultatet att de yngsta i undersökningen, 16–29-åringarna, i förhållandevis hög grad instämmer i att internet tar för mycket av deras tid (balansmätt +33). De lite äldre personerna i undersökningen, de som är 50 år och uppåt, ställer sig negativa till att internet tar för mycket tid och till restriktioner av den egna användningen. Den utbildningsskillnad som noteras för de här frågorna handlar om att personer med låg utbildning är mest negativa och således gör bedömningen att internet *inte* behöver begränsas i vardagen.

Tabell 3 Uppfattningar om internet beroende på kön, ålder och utbildning, 2019 (balansmått)

	Kvinna	Man	16-29 år	30-49 år	50-64 år	65-85 år	Låg utb	Medel- låg	Medel- hög	Hög utb
Jag lär mig ofta nya saker på internet	+73	+72	+92	+87	+70	+50	+36	+70	+79	+84
När jag behöver lära mig något nytt söker jag främst lösningen på internet	+74	+73	+90	+90	+69	+52	+42	+73	+78	+84
Internet tar för mycket av min tid	-13	-23	+33	+14	-39	-58	-49	-13	-15	-14
Jag skulle vilja ha fler mobilfria/internetfria perioder	-15	-25	+10	+10	-38	-49	-33	-22	-16	-17
Det är jobbigt att inte hålla mig uppdaterad om vad som händer på internet	-43	-49	-11	-32	-66	-60	-51	-44	-46	-47
Internet bidrar till mer problem än möjligheter i livet	-51	-61	-61	-62	-57	-46	-35	-51	-59	-67
Jag känner mig övervakad på internet	-14	-11	+8	+2	-18	-34	-25	-10	-9	-13
Minsta antal svar	1 370	1 264	411	762	729	740	303	800	597	881

Kommentar: Frågan lyder 'Vilken är din uppfattning om följande påståenden?'. Påståendenas formulering återfinns i tabellen. Svarsskalan består av 'Instämmer helt', 'Instämmer delvis', 'Instämmer knappast', 'Instämmer inte alls' samt 'Ingen uppfattning'. Balansmättet visar andelen som instämmer minus andelen som inte instämmer. Balansmättet kan variera mellan +100 (alla instämmer) och -100 (ingen instämmer). Andelen *Ingen uppfattning* är inkluderad i basen.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2019.

Påståendet att det är jobbigt att *inte* hålla sig uppdaterad med vad som händer på internet är brett och kan inkludera alla möjliga slags användning. En övervägande andel svarar att det inte stämmer, det vill säga de upplever inte någon press att hålla sig uppdaterade. Även i denna fråga gör kvinnor och män likartade bedömningar, medan yngre och äldre har lite olika syn. Ju yngre desto mer benägen att hålla med, ju äldre desto mindre. Tolkningen av detta är att det kan finnas en mer utbredd press på att hänga med bland de unga, något som med stor sannolikhet hänger samman med en mer utbredd och mer sammansatt användning. Utbildningskillnaderna i den här frågan är minimala.

Att internet skulle bidra till mer problem än möjligheter i livet är inte något som västsvenskarna håller med om i särskilt stor utsträckning. Balansmåtten är negativa i samtliga grupper. Mest negativa bland män, i de två yngsta grupperna

samt bland personer med hög formell utbildning. Minst negativa – alltså en något mer problemorienterad attityd även om möjligheterna överväger även här – är personer med låg formell utbildning samt de äldsta i undersökningen: två grupper som i stor utsträckning består av samma personer.

När det gäller känslan av att vara övervakad på internet ligger balansmåten i samtliga grupper utom två förhållandevis nära 0. Det innebär att andelarna som instämmer respektive inte instämmer är ungefär lika stora och att uppfattningen varierar. Återigen avviker uppfattningarna något bland de äldsta och bland personer med låg utbildning – här är de mindre benägna att ansluta sig till känslan att vara övervakad. Sannolikt hänger detta samman med mindre frekvent och utbredd användning av nätet.

Användbart men lite platskrävande

Den samlade bilden av västsvenskarnas uppfattning om internet och den egna användningen är positiv. Internet är en bra källa till lärande och har en självklar plats i användarnas vardag. Det finns en stark och entydig uppslutning kring attityder till en mer nyttig användning som efterfrågas i undersökningen medan användarna i Västsverige ger en mer splittrad bild när det gäller attityder kring hur internet tar plats i vardagen och problem som kan förknippas med innehav och användning. Internet ses tveklöst som en bra källa till lärdom, men många funderar på hur tekniken tar plats i vardagslivet.

Som förväntat ser de mest frekventa användarna störst fördelar med själva nyttan med användningen. De minst frekventa ser fler problem, men de halvfrekventa användarna som använder nätet någon enstaka gång i veckan är den användargrupp som uttrycker mest ambivalenta känslor till internet och dess plats i vardagen. Det verkar alltså som om personer som satt ner foten antingen i en frekvent eller en närmast obefintlig användning har en tydligare uppfattning medan sporadiska användare vacklar. Oavsett om attityden föregår beteendet eller vice versa ser vi tydliga tecken på en korrelation mellan användning och attityder när det gäller internetteknik och -användning (jfr Ajzen, 2005; Porter & Donthu, 2006; Solomon, 2010).

Olika uppfattningar om internet i relation till sociodemografisk bakgrund följer i viss mån välbekanta mönster för internetanvändning och exempelvis oro på nätet. Man kunde förvänta sig vissa könsskillnader så till vida att män skulle ha något mer positiva uppfattningar än kvinnor, men dessa infrias endast i mycket liten utsträckning och framför allt för några påståenden som handlar om hur internet tar plats i vardagen. Internet är, sett ur det här perspektivet, ingen könad teknik, men man kan tänka sig att andra typer av mätningar som fokuserar på själva användningen och innehållet i användningen skulle kunna komma till andra slutsatser.

Däremot är det en ålderssegregerad teknik, vilket också går igen när det gäller uppfattningar. Yngre uttrycker positiva attityder gentemot internet medan äldre

är mindre positiva till såväl nyttan som den plats internet tar i vardagen. Ett intressant undantag lyser emellertid klart i undersökningen: det är de yngsta som tycker att internet tar för mycket tid, medan de äldsta i hög grad tar avstånd från det påståendet. Yngre sluter i högre grad också upp bakom tanken om mobil- och internetfria perioder. Studien om västsvenska internetanvändares uppfattningar är något intressant på spåret som med fördel kan fördjupas i kommande studier för att förstå vad eller på vilket sätt unga västsvenskar önskar sig mindre av den digitala världen, och vad som hindrar dem från att avstå.

Referenser

- Ajzen, Icek (2005). *Attitudes, Personality and Behavior*. Maidenhead: Open University Press.
- Ajzen, Icek & Fishbein, Martin (2005). The influence of attitudes on behavior. I Albarracín, ID, Johnson, BT & Zanna, MP (red) *Handbook of Attitudes and Attitude Change* (s. 173–221). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Bergström, Annika (2015a). The contexts of internet use – from innovators to late majority. *Participations. Journal of Audience and Reception Studies*, 12(1), 3–18.
- Bergström, Annika (2015b). Online privacy concerns: A broad approach to understanding the concerns of different groups for different uses. *Computers in Human Behavior*, 53, 419–426.
- Davis, Fred (1989). Perceived Usefulness, Perceived Ease of Use, and User Acceptance of Information Technology. *MIS Quarterly*, 13(3), 319–340.
- Gatto, Susan L. & Tak, Sunghye H. (2008). Computer, Internet, and E-mail Use Among Older Adults: Benefits and Barriers. *Educational Gerontology*, 34(9), 800–811.
- Porter, Constance Elise & Donthu, Naveen (2006). Using the technology acceptance model to explain how attitudes determine Internet usage: The role of perceived access barriers and demographics. *Journal of Business Research*, 59, 999–1007.
- Rogers, Everett M. (2003). *Diffusion of Innovations*. New York: The Free Press.
- Solomon, Michael R, Bamossy, Gary J, Askegaard, Søren T & Hogg, Margaret K. (2010). *Consumer Behaviour: A European Perspective*, 4th Edition. New York: Prentice Hall.
- Van Deursen, JAM & Helsper, Ellen (2018). Collateral benefits of Internet use: Explaining the diverse outcomes of engaging with the Internet. *New Media & Society*, 20(7), 2333–2351.
- Verkasalo, Hannu, López-Nicolás, Carolina, Molina-Castillo, Francisco H. & Bouwman, Harry (2010). Analysis of Users and Non-users of Smartphone Applications. *Telematics and Informatics*, 27(3), 242–255.